

Γράφει ο θεολόγος, εκκλησιαστικός ιστορικός και νομικός
Ιωάννης Ελ. Σιδηράς

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ - Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟ- ΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΕΠΕΤΕΙΟΣ 93 ΕΤΩΝ (1923 - 2016) ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ

Συμπληρώθηκαν 93 συναπτά έτη από την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης (1923 - 2013) και την ολοκλήρωση της «**Αναγκαστικής Ανταλλαγής**» των πληθυσμών του Θρακικού Ελληνισμού. Έτσι, η επετειακή γραφή γυρίζει πίσω τις σελίδες της ιστορίας του Θρακικού Ελληνισμού, στην δίσεκτη εκείνη χρονιά του 1922.

Οι αποφράδες εκείνες ημέρες του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου του 1922, του «**μαύρου Σεπτεμβρίου**», σφραγίστηκαν ανεξίτηλα από την «**μαρτυρική άλωση**» του Μικρασιατικού Ελληνισμού, ο οποίος ως «**άδολον αρνίον**» κατεσφάγη στο βωμό της ακραίας εθνικιστικής μανίας και της εφαρμογής της νέας πολιτικής της αναδυόμενης πλέον κεμαλικής – μετασθωμανικής Τουρκίας για εθνοκάθαρση των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων, καθώς και στο βωμό των πολιτικών και γεωστρατηγικών σκοπιμοτήτων των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων.

Παρά ταύτα, το τραγικό τέλος του ελληνισμού της **«Καθ' ημάς Ανατολής»** δεν είχε ακόμη συντελεσθεί. Αυτό το οριστικό τέλος επρόκειτο να έλθει με την λεγόμενη αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών του Θρακικού Ελληνισμού και συγκεκριμένα με τον ξεριζωμό των Ανατοlikoθρακών Ελλήνων, κατά τον Σεπτέμβριο, Οκτώβριο και Νοέμβριο του 1922, ο οποίος ολοκληρώθηκε με τον αφανισμό και των εσχάτων εστιών του Ελληνισμού της Ανατολικής Θράκης και μέχρι των προαστίων της Κωνσταντινουπόλεως, δια της εφαρμογής της Συνθήκης της Λωζάνης (24 Ιουλίου 1923), η οποία έθεσε και την **«ταφόπλακα»** της Ανατολικής Θράκης.

Όπως εύστοχα παρατηρεί ο ιστορικός Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος: **«οι ιθύνοντες του Ελληνικού κράτους με την αδιαφορία που είχαν επιδείξει στα 1885, όταν ο βουλγαρικός στρατός προσάρτησε πραξικοπηματικά την Ανατολική Ρωμυλία, επέτρεψαν χωρίς κανένα λόγο και πάλι το 1922 και μόνο εξαιτίας των δυτικών πιέσεων και της ενδοτικής πολιτικής που ακολουθούσαν την αποκοπή του ανατοlikoθρακικού ελληνισμού από τις πατρογονικές εστίες»**.

Στο σημείο τούτο θα πρέπει να υπογραμμισθεί με έμφαση ότι η εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων προκλητική παραχώρηση της Ελληνικής Ανατολικής Θράκης στην Τουρκία προσλαμβάνει τραγικότερη και οδυνηρότερη διάσταση, εάν αναλογισθεί κανείς ότι μέχρι τα τέλη Ιουλίου του 1920 είχε καταληφθεί από τον προελαύνοντα νικηφόρο ελληνικό στρατό ολόκληρη η Ανατολική Θράκη, εκτός μιας μικρής περιοχής ανατολικά της γραμμής Μηδείας – Τσατάλτζας, και επιπλέον στις 28 Ιουλίου/ 10 Αυγούστου 1920 είχε υπογραφεί η Συνθήκη των Σεβρών, η οποία παραχωρούσε στην Ελλάδα ολόκληρη την Δυτική και Ανατολική Θράκη, μαζί με την Καλλίπολη και σχεδόν έως και την περιοχή Τσατάλτζας.

Το όνειρο όμως των Ανατοlikoθρακών για ελευθερία δεν κράτησε για πολύ και μετεβλήθη σε έναν εφιάλτη ανείπωτου πόνου λόγω του επακολουθήσαντος εκπατρισμού και ξεριζωμού, ο οποίος επεβλήθη από τις Μεγάλες Δυνάμεις προς ικανοποίηση των απαιτήσεων της νικήτριας Τουρκίας και φυσικά προς εξυπηρέτηση των πολιτικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων τους που ήταν ταυτισμένα κατ' εκείνη την ιστορική περίοδο με την αναδυόμενη μεταοθωμανική-κεμαλική Τουρκία. Η δε τραγική ειρωνεία στον σχεδιασμό για την επιβολή της παραχωρήσεως της Ανατολικής Θράκης στην Κεμαλική Τουρκία έγκειται στο ότι αυτή επετεύχθη χωρίς να παρεμποδισθεί

από την ελληνική πλευρά, η οποία ούσα διπλωματικά απομονωμένη εδέχθη μοιρολατρικά τα αποφασισθέντα και επιβληθέντα από τις Μεγάλες Δυνάμεις, παρόλο που ο Ελληνικός στρατός κατείχε την Ανατολική Θράκη δυνάμει της ισχύουσας ακόμη και τότε Διεθνούς Συνθήκης των Σεβρών (1920) και ενώ η Ελλάδα δεν είχε ηττηθεί από τους Τούρκους σε κάποια πολεμική αναμέτρηση επί των εδαφών της Ανατολικής Θράκης.

Τα ολέθρια γεγονότα όμως της Μικρασιατικής καταστροφής επηρέασαν άμεσα και καταλυτικά την ελληνική παρουσία στην Ανατολική Θράκη και προμήνυαν την τραγική μοίρα του Ελληνισμού της. Ο συνωστισμός 80.000 προσφύγων εκ Μικράς Ασίας στην Ανατολική Θράκη προκαλούσε στους Ανατολικοθρακιώτες αισθήματα θλίψης, απόγνωσης και αγανάκτησης, καλλιεργώντας παράλληλα κλίμα ηττοπάθειας, τρόμου και πανικού, επειδή ακριβώς έτρεμαν το ενδεχόμενο επανάληψης του φρικτού σκηνικού της Σμύρνης και στον Θρακικό χώρο.

Ο Κώστας Γεραγός ζώντας τα γεγονότα ως αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυς υπογραμμίζει με έμφαση: **«Μετά την συμφοράν η χαρά των Μουσουλμάνων δυσκόλως ηδύνατο να αποκρυβή, επίστευον δε πλέον ακραδάντως εις επάνοδον της Τουρκίας. Δεν υπήρχε καμμία αμφιβολία ότι οι Τούρκοι, ευκαιρίας διδομένης, θα εδεικνύοντο οίοι είνε. Τα επακολουθήσαντα κατά την εκκένωσιν γεγονότα δειπίστωσαν τούτο. Το ελληνικόν στοιχείον κατελήφθη υπό συγκινήσεως δια την συμφοράν και υπό αισθημάτων αγωνίας μετά τας αγρίας σφαγάς της Σμύρνης, μάλιστα δε πάντων οι πρόσφυγες, οι οποίοι μετά τόσας δοκιμασίας απώλεσαν την ευψυχίαν και εζήτησαν να μεταφερθώσιν εις Μακεδονίαν. Η συγκινήσεις, αν μη ο πανικός, των πρώτων ημερών ηδύνατο να διαλυθή, να παρέλθη, αν αποκαθίστατο η πεποίθησις του λαού εις τον στρατόν. Τούτο δεν συνέβαινε και περιττόν να εκταθή κανείς περισσότερον εις πενθίμους σελίδας επί του ζητήματος».**

Οι Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία και Ιταλία), ύστερα από την απάνθρωπη στάση που επέδειξαν κυνικά έναντι της εθνοκαθάρσεως σε βάρος των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και παρά τις όποιες ασθενικές αντιδράσεις του Ελ. Βενιζέλου, απεφάσισαν να θυσιασθεί η Ανατολική Θράκη και να αποδοθεί στην Τουρκία, μέχρι την Αδριανούπολη και τον Έβρο.

Τόπος των συσκέψεων μεταξύ των εκπροσώπων των Μεγάλων Δυνάμεων, της Τουρκίας και της Ελλάδος είχαν ορισθεί τα Μουδανιά, όπου οι Έλληνες βουλευτές της Θράκης ως πληρεξούσιοι των Ανατολικοθρακών πληροφορήθηκαν εμβρόντητοι τα περί της αναγκαστικής εκκενώσεως της Ανατολικής Θράκης ολίγες ημέρες πριν την υπογραφή του **Πρωτοκόλλου των Μουδανιών**.

Έτσι, στις 25 Σεπτεμβρίου/ 8 Οκτωβρίου 1922 ο Ελευθέριος Βενιζέλος έστειλε από το Παρίσι προς τη Γενική Διοίκηση Θράκης, το παρακάτω συγκλονιστικό τηλεγράφημα: **«Ανακοινώσατε, παρακαλώ, τηλεγράφημα εις πληρεξουσίους Θράκης. Ανατολική Θράκη απωλέσθη ατυχώς δι' Ελλάδα και επανέρχεται εις άμεσον κυριαρχίαν Τουρκίας, αποκλειομένης πάσης διαμέσου λύσεως, οία υπονοουμένη εις τηλεγράφημά Σας. Επί πλέον υποχρεούμεθα να εκκενώσωμεν από τούδε Θράκην. Ολόκληρος προσπάθειά μου στρέφεται πώς χάνοντες Θράκην να σώσωμεν εν μέτρω δυνατώ Θράκας. Γνωρίζετε ότι πάσαι αι εγγυήσεις, ας συθήκη Ειρήνης ηδύνατο να προΐδη και ας Τούροι θα εδέχοντο, ουδεμίαν ασφάλειαν πραγματικήν αποτελούσιν διά Χριστιανούς και χάιρω, διότι επί τούτω συμφωνείτε εντελώς. Όσον τραγικόν και αν είνε, ανάγκη Θράκες να εγκαταλείψωσιν την γην, ην από τόσων αιώνων κατοικούσιν αυτοί και πρόγονοί των, δεν υπάρχει άλλον μέσον σωτηρίας δι' αυτούς μετά την θριαμβευτικήν επιστροφήν των Τούρκων εις Ευρώπην. Κάμνω, ό,τι δυνατόν, όπως επιτύχω, ίνα την αποχώρησιν της Ελληνικής Διοικήσεως μη επακολουθήση άμέσως επαναφορά Τουρκικής Διοικήσεως και Χωροφυλακής, αλλά συμμαχικά στρατεύματα αναλάβωσιν προσωρινώς διοίκησιν, ίνα δοθή καιρός εις θέλοντας εκ των κατοίκων να μετοικήσωσιν αποκομίζοντες την κινητήν περιουσίαν των...»**.

Στις 28 Σεπτεμβρίου/ 11 Οκτωβρίου 1922 υπεγράφη τελικώς στα Μουδανιά μεταξύ των συμμάχων η στρατιωτική συμφωνία, η οποία ετέθη σε ισχύ από τα μεσάνυκτα της 1/14 -2/15 Οκτωβρίου. Η στρατιωτική εκκένωση της Ανατολικής Θράκης, με εξαίρεση την περιοχή της Καλλιπόλεως, θα έπρεπε να συντελεθεί εντός προθεσμίας 15 ημερών και η έξοδος των ελληνικών πληθυσμών θα ολοκληρωνόταν μέσα σε 30 ημέρες μετά το πέρας της αποχωρήσεως του ελληνικού στρατού.

Εν προκειμένω, άξια ιδιαίτερης μνείας είναι η κρίση του Αλ. Μαζαράκη – Αινιάν, ο οποίος υπήρξε ο άλλοτε ελευθερωτής της Θράκης και ήταν απολύτως αντίθετος με το περί ανακωχής σχέδιο του Πρω-

τοκόλλου των Μουδανιτών. Γράφει λοιπόν ο Μαζαράκης- Αινιάν στα «Απομνημονεύματά» του: **«Κι αν υπήρχε μια μικρή πιθανότητα να διασωθεί η Ανατολική Θράκη (παρά την κατάπτωση του ηθικού του ελληνικού στρατού και την αποδιοργάνωσή του), φρόντισαν, τόσο ο Ελ. Βενιζέλος στο Παρίσι όσο και η επαναστατική κυβέρνηση στην Αθήνα, να δώσουν τη χαριστική βολή, γιατί αποδέχθηκαν αμέσως και μάλιστα την άμεση εκκένωσή της. Αυτή υπήρξε η απάντηση του Αλ. Μαζαράκη – Αινιάν στο αυτό ερώτημα «Ηδυνάμεθα να σώσωμεν την Θράκην;»**

Η Μεγάλη Έξοδος

Όταν πλέον η διπλωματία των ισχυρών έθεσε και επί χάρτου τις υπογραφές για τον πατρογονικό ξεριζωμό των αθών Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης άρχισε η **«Μεγάλη Έξοδος»** μέσα σε κατάσταση απολύτου πανικού και υπό το «σύνδρομο της ατάκτου φυγής». Γράφει σπαρακτικά ο λόγιος και φιλόμουσος Θρακιώτης Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου: **«Ένα λυπητερό και μουχρωμένο φθινόπωρο άφηναν οι Θράκες πανοικεί τους χρυσαφένιους κάμπους και τις απέραντες κοιλάδες, άφηναν τους Θρακικούς δρυμώνες, τις λαγκαδιές και τα δάση τ' απάτητα, άφηναν τη γη των τριών χιλιοτετρίδων του Γένους, όπου ανθοβολούσε η Ελληνική σκέψη και προκοπή. Άφηναν τους παμπάλαιους τάφους των προγόνων και τις Εκκλησίες τους και έπαιρναν τον δρόμο της εξορίας. – Προς τα γεφύρια, ακούγεται πάντα η προσταγή, προς τα γεφύρια! Και ταξίδευαν όλοι προς τα γεφύρια. Μέρη από τ' ακρογιάλια της Μαυροθάλασσας αφήνοντας πίσω τους την τρισευλογημένη γη της Θράκης. Την ατρύγητη θάλασσά τους οι Αγαθοπολίτες, οι Βασιλικιώτες, οι Μηδειώτες - τη Μαυροθάλασσα».**

Οι δυστυχείς Θράκες αναζητούσαν την σωτηρία τους μέσω της ατάκτου φυγής με κάρα και αραμπάδες, πού όταν ακινητοποιούνταν λόγω των άθλιων καιρικών συνθηκών από τις πυκνές βροχοπτώσεις, οδηγούσαν τους απροστάτευτους επιβάτες τους σε βέβαιο θάνατο από τους ατάκτους ενόπλους Τούρκους. Κατά την διάρκεια της μαρτυρικής εξόδου συνέβαιναν θάνατοι και τοκετοί. Η πεζοπορία υπήρξε ένας εφιαλτικός και βασανιστικός γολγοθάς. Γέροι, μωρά και ασθενείς υπέκυπταν από τις κακουχίες.

Όπως γράφει με πόνο ψυχής ο Κώστας Γεραγός: **«Δεν ήταν μόνο οι προσωπικές περιουσίες που χάνονταν, ήταν οι απέραντες και γόνιμες πεδιάδες, οι πράσινες θάλασσες των αμπελιών, τα πλούσια αρχοντόσπιτα, τα επιβλητικά κοινοτικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα ατελείωτα θρακικά δημητριακά, των οποίων ενώ είχε παραχωρηθεί στην Εθνική Τράπεζα το προνόμιο της εξαγοράς μεγάλου μέρους τους, τελικά και εκείνα εγκαταλείφθηκαν σχεδόν όλα».**

Ο δεύτερος τρόπος φυγής των μαρτύρων Θρακών ήταν η δια της θαλάσσης οδός. Απερίγραπτες και ανείπωτες εικόνες διεδραματίζονταν στους παραλιακούς όρμους λόγω της αθρόας συρροής των προσφύγων Θρακών, οι οποίοι επρόκειτο να αναχωρήσουν από τα λιμάνια της Θυσιάδος, της Μηδείας, του Εξάστερου, των Επιβατών, της Σηλυβρίας, της Ηρακλείας, της Ραιδεστού, της Μυριοφύτου, της Περιστάσεως και άλλων σημείων της Προποντίδος.

Όσοι από τους κατοίκους της Θρακικής ενδοχώρας μπορούσαν να ακολουθήσουν τις οδικές διαβάσεις κατευθύνονταν δια μέσου του Έβρου προς την Δυτική Θράκη. Κατά χιλιάδες όμως έπαιρναν τον δρόμο της προσφυγιάς και μέσω των σιδηροδρομικών σταθμών όπου αθρόα συγκεντρώνονταν υπό άθλιες καιρικές συνθήκες με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν ύστερα και από την αναμονή πολλών ημερών να επιβιβαστούν σε κάποια βαγόνια για να σωθούν.

Οι Θράκες έσωζαν πρωτίστως με αγάπη τα ιερά σκεύη, τα Ευαγγέλια, τις ιερές εικόνες και τα ιερά λείψανα των Αγίων τους, όπως συνέβη και με το ιερό λείψανο του εθνοϊερομάρτυρος Αγίου Κυρίλλου του Στ'(+1821), Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, το οποίο εφυλάσσετο στη Μητρόπολη Αδριανουπόλεως, και αφού είτε τα τοποθετούσαν στα κάρα και τους αραμπάδες είτε τα έκρυπταν κάτω από τα ρούχα τους, με δάκρυα και λυγμούς κλείδωναν τις εκκλησιές τους, τα σπίτια και τις αποθήκες με το βίος της χρονιάς εκείνης, και έπαιρναν

τον μαρτυρικό δρόμο της προσφυγιάς έχοντας την άσβεστη ελπίδα ότι θα επέστρεφαν και πάλι στα χωριά και στα σπίτια τους.

Μετά την αναχώρηση των Θρακών από τις πατρογονικές τους εστίες αντίκριζε κανείς στα έρημα χωριά, κωμοπόλεις και πόλεις, τα λεηλατημένα σπίτια και καταστήματα, τις καταστραμμένες αποθήκες και τις απογυμνωμένες εκκλησίες, οι οποίες μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις είχαν υποστεί τους ανίερους βανδαλισμούς των ένοπλων τουρκικών ομάδων. Ο δε Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος αναφέρει ότι συγκλονιστικές σκηνές εξελίσσονταν ανάμεσα σε φίλους και γείτονες Έλληνες και Τούρκους, οι οποίοι αγκαλιασμένοι αποχωρίζονταν, και το συγκινητικό είναι ότι εκείνες τις μεγάλες ώρες εάν κάποιοι Τούρκοι χρωστούσαν κάποιο χρηματικό ποσό στους Έλληνες, το επέστρεφαν. Σε άλλες περιπτώσεις οι Έλληνες καθώς εγκατέλειπαν τον τόπο τους, έκαιγαν τα σπίτια και τα καταστήματά τους για να μη λεηλατηθούν από τους επελαύνοντες ενόπλους Τούρκους.

Ο Μενέλαος Εμμανουηλίδης αναφερόμενος στον ξεριζωμό των Ελλήνων της Κωμοπόλεως Βρύσης (Μπουνάρ – Χισάρ), η οποία υπήγετο στην Επαρχία των Σαράντα Εκκλησιών, γράφει χαρακτηριστικά: **«... αφού εφιλήσαμε με συντριβήν καρδίας τα άγια χώματα της χώρας των Πατέρων και Προγόνων μας εξεκινήσαμεν κατά караβάνια συνεχή σχεδόν όλοι ομαδικώς πλην των Διοικ. Αρχών, αι οποίαι είχαν διαταγήν να μείνουν μέχρι της τελείας εκκενώσεως της Θράκης»**. Παντού κυριαρχούσαν ο φόβος, ο πανικός, η απόγνωση, οι ασθένειες και οι επιδημίες που θέριζαν γέροντες και παιδιά, ενώ ανήμπορες μανάδες και νήπια που έκλαιγαν γοερά, αναζητούσαν τις οικογένειές τους. Οι τελευταίοι ανατοlikoθρακιώτες οι οποίοι εγκατέλειψαν τις πατρογονικές εστίες τους ήταν οι Καλλιπολίτες κατά τον Νοέμβριο του 1922 και οι κάτοικοι της περιφέρειας Τσατάλτζας κατά τον Δεκέμβριο του 1922.

Μαρτυρίες των αυτοπτών και αυτηκών μαρτύρων

Συγκλονιστικές είναι οι μαρτυρίες των αυτοπτών και αυτηκών μαρτύρων, οι οποίοι με τις περιγραφές τους διασώζουν την τραγική πραγματικότητα που βίωσαν οι πρόσφυγες κατά την οδό τη μαρτυρίου τους στην **«Μεγάλη Έξοδο»** από την πατρίδα τους. Μία εξ αυτών των περιγραφών αναφέρει: **«Η έξοδος αυτή παρίστα σπαραξικάρδιον θέαμα. Διά της πόλεως Μ. Γέφυρας, κεντρικής οδού πολλών περιφερειών, επί ημέρας και νύκτας πολλές διήρχοντο μυ-**

ριάδες προσφύγων της Μ. Ασίας και Θράκης. Θρήνοι και οδυρμοί και αραί στυγεραί κατά των υπαιτίων της τραγικής συμφοράς επλήρουν τους αιθέρας. Κατά σατανικήν σύμπτωσιν βροχή ραγδαία και χάλαζα χονδρά έπληττον τους ατυχείς τούτους πληθυσμούς... Ωσει μη ήρκουν ταύτα ο προσφυγικός κόσμος επέπρωτο να δοκιμάση και αιματηράς περιπετείας κατά την οδόν του μαρτυρίου του... υπό τοιαύτας λοιπόν τραγικάς και καταστρεπτικάς συνθήκας έλαβε χώραν η έξοδος των κατοίκων της Θράκης, ως πάλαι ποτέ των Εβραίων εξ Αιγύπτου. Λαός, κατοικών την χώραν ταύτην από αμνημονεύτων χρόνων, αναγκάζεται να εγκαταλείψη την γην των πατέρων του, μεθ' ης συνδέεται δι' αρρήκτων ιστορικών και εθνολογικών δεσμών, εις το άκουσμα της επανόδου των Τούρκων...».

Ο Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος διασώζει την προσωπική μαρτυρία του Υποδιοικητή Αρκαδιουπόλεως κ. Λεφά, ο οποίος μεταξύ άλλων έγραφε: «... Έτι τραγική ήτο η θέσις των αγροτικών πληθυσμών, οι οποίοι σχηματίζοντες караβάνια διέσχίζον την περιφέρειαν με διεύθυνσιν προς τον Έβρον αίροντες τον σταυρόν του μαρτυρίου... Είδον γυναίκα πεσούσαν εξ εξαντλήσεως από την υπερπληρωμένην άμαξαν και εκπνεύσασαν. Είδον πρόσφυγα εξ ατονίας μη συγκρατηθέντα επί των ποδών του και πεσόντα άπνουν εκ του βαγονίου. Είδον βρέφη αποθανόντα εξ ασφυξίας εις τα αγκάλας δυστυχών χωρικών γυναικών... Εις τον σιδηροδρομικόν σταθμόν εν αναμονή των βαγονίων και της χορηγίας θέσεων οι πρόσφυγες έμενον εκτεθειμένοι εις τας ιδιοτροπίας του θρακικού φθινοπώρου με τον άγριον άνεμον και την βροχήν. Βήξ, στόνοι και κλαυθμοί ηκούοντο διαρκώς. Φωναί ως από τάφων εζήτουν επίσπευσιν της αναχωρήσεως, ενώ χείρες ικέτιδες των ιερέων ηυλόγουν διά τελευταίαν φοράν την γενέτειραν γην και τους τάφους των προγόνων... έλαβον χώρα και τοκετοί καθ' οδόν και θάνατοι με απλοποιημένας στιγμιαίας κηδείας...»

Συνθήκη της Λωζάνης

Η οριστική χαριστική βολή στον ελληνισμό της Ανατολικής Θράκης και των περιχώρων του Νομού Κωνσταντινουπόλεως επήλθε με την **Συνθήκη της Λωζάνης**, η οποία υπεγράφη στις 24 Ιουλίου του 1923, αλλά κυρίως με την «**Σύμβαση περί Ανταλλαγής των Ελληνικών και Τουρκικών Πληθυσμών**» μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, η οποία υπεγράφη στις 30 Ιανουαρίου του 1923 και ίσχυσε από

την 31^η Μαρτίου 1924. Έτσι, δυνάμει της Συνθήκης της Λωζάνης, εξαναγκάστηκαν σε εκπατρισμό και οι τελευταίοι εναπομείναντες Έλληνες του Καραγάτς και των χωριών Μπόσνα και Δεμιρδές, ενώ τον Ιούνιο του 1924 εκπατρίστηκαν οι τελευταίοι Έλληνες της περιφέρειας Τσατάλτζας και των πέριξ χωριών του Νομού Κωνσταντινουπόλεως.

Η Συνθήκη της Λωζάνης, ύστερα από 93 συναπτά έτη εκ της υπογραφής της, έχει πλέον καταγραφεί ως ένα αρνητικό διεθνές ορόσημο διότι αν και προηγήθηκαν και άλλες ανταλλαγές πληθυσμών μεταξύ Τούρκων και Βουλγάρων κατά το έτος 1913, καθώς και μεταξύ Βουλγάρων και Ελλήνων με την κατά το 1919 υπογραφείσα Συνθήκη του Νεϊγύ, εντούτοις διαφέρει καίρια από εκείνες ως προς το ότι η συγκεκριμένη ανταλλαγή των πληθυσμών υπήρξε «αναγκαστική» και μάλιστα υλοποιήθηκε υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών. Δεν είναι καθόλου υπερβολική η διαπίστωση ότι η ιστορία των εθνών δεν έχει να παρουσιάσει προηγούμενο τόσο ασυνήθιστης διεθνούς συνθήκης. Ποτέ άλλοτε μέσα στην μακραίωνη ιστορία των μαζικών μετακινήσεων πληθυσμών δεν είδαμε σχεδόν περί τα 2.000.000 ανθρώπων να ξεριζώνονται από τις προαιώνιες πατρογονικές τους εστίες και να εγκαθίστανται σε ξένη γη με μια μονοκονδυλιά. Ακόμη δε και αν εθεωρείτο «εθελούσια μετοικεσία» και όχι αναγκαστική ανταλλαγή, ωστόσο και πάλι η πληθυσμιακή αυτή μετακίνηση δεν θα είχε προηγούμενο μέσα στην ιστορία των μαζικών μεταναστεύσεων.

Καθίσταται μάλιστα ακόμη τραγικότερη και οδυνηρότερα άδικη η εκκένωση της Ανατολικής Θράκης, η οποία είχε προηγηθεί της υπογραφής της Συνθήκης της Λωζάνης, επειδή ακριβώς αυτή επεβλήθη στην ανήμπορη και πολιτικά διχασμένη Ελλάδα από τους άλλοτε – και μέχρι πρότινος – ευρωπαϊούς συμμάχους της παρόλο που δεν είχε προηγηθεί κάποια στρατιωτική – πολεμική ήττα των Ελλήνων, που να δικαιολογούσε την οριστική απώλεια της Ανατολικής Θράκης, την οποία εξάλλου κατείχε η Ελλάδα δυνάμει της Συνθήκης των Σερβών (1920).

Ο απολογισμός όλων αυτών των ασύλληπτων γεγονότων, τα οποία βίωναν ως απόλυτη «κόλαση» οι Έλληνες της «καθ' ημάς Ανατολής», υπήρξε τραγικός και ολέθριος, αφού περίπου 250.000 Ανατοlikοθρακιώτες και σχεδόν 1.300.000 Μικρασιάτες, Πόντιοι και Ανατολικορωμιλιώτες πρόσφυγες εκτοπίστηκαν και εκπατρίστηκαν από τις πατρογονικές εστίες τους, από την «**Πατρίδα**», όπως συνήθιζαν να λένε με σπαραγμό και πόνο ψυχής μέχρι και στα βαθιά γεράματά τους, μέχρι και τον θάνατό τους.

Η εγκατάσταση στην Ελλάδα

Οι πρόσφυγες Έλληνες αγκάλιασαν την νέα τους πατρίδα στην κυρίως Ελλάδα, που την αγάπησαν και την πόνεσαν όπως την Ανατολική Θράκη και την Ανατολική Ρωμυλία. Δούλεψαν σκληρά και αγόγγυστα, μεταλαμπάδευσαν τον πολιτισμό τους, πρόκοψαν και ανέστησαν τις αλησμόνητες πατρίδες τους φυτεύοντας με τις ίδιες ονομασίες για να μην λησμονηθούν ποτέ, νέους οικισμούς και κωμοπόλεις, όπως: Νεοχώρι, Νέος Σκοπός (Σερρών), Νέα Πέτρα, Νέα Μήδεια, Νέα Καλλίπολη, Νέα Μάλγαρα, Σαράντα Εκκλησιές, Νέα Μάδυτος, Νέα Αγκιάλος, Στενήμαχος, Νέα Μάκρη, Νέα Πέραμος, Νέα Αδριανή κ. ά. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι οι βασανισμένοι πρόγονοί μας ως τελευταία επιθυμία τους είχαν πριν πεθάνουν να φιλήσουν το χώμα της πατρώας γης και όταν πεθάνουν να λάβουν μαζί τους στον τάφο λίγο χώμα από την αλησμόνητη και λατρευτή γενέτειρά τους, όπου είδαν το πρώτο φως της ζωής, αλλά και να γραφεί στην μαρμαρίνη ταφόπλακά τους το όνομα του χωριού ή της πόλεώς τους, που ποτέ δεν είχαν λησμονήσει και έφευγαν από τον μάταιο και άδικο τούτο κόσμο με το μαράζι της απώλειά τους.

Η γραφή αυτή ας είναι *«εις μνημόσυνον αιώνιον»* των βιαίως και αδίκως εκτοπισθέντων και εκπατρισθέντων προσφύγων εκ της Ανατολικής Θράκης και Ανατολικής Ρωμυλίας, και προσήκει να έχει ως κατακλείδα τους λόγους του αοίδιμου λόγιου και φιλόμουσου μεγάλου Θράκα Πολύδωρου Χριστοδούλου: ***«Περνούν στην αντίπερα όχθη του Έβρου, όπου τους προσμένει ένας αδελφός λαός. Λουλουδίζουν φθινοπωρινά τα ξεροτόπια κι οι πλαγιές χαμογελούν. Ξεπροβάλλουν πολιτείες άλλες, άγνωστες, πανάρχαιες, βυζαντινές, χωριά και τοπία συγγενικά και χαμόγελο και αγκαλιά ζεστή. Είναι η ελεύθερη Θράκη. Εδώ παιδιά, φωνάζει ο Παπα Μανώλης, ο παπάς κι ο δάσκαλος στους συντοπίτες του – ξεζέψτε και λύστε τους ζυγούς, εδώ θα χτίσουμε ξανά τις ορφανές πλια και χαμένες μας πατρίδες. Καρτερείτε»***.

Υ.Γ.: Αφιερούται στην Ιερά Μνήμη των προπατόρων μου: Ιωάννου και Μαγδαληνής Σιδηρά εξ Ανατολικής Θράκης, Νικολάου και Ειρήνης Τζιμοτούδη εξ Ανατολικής Ρωμυλίας.